

* יא"ח הוכה ע"י חיילי צה"ל במאי 1994, בסמוך למחסום ארז ברצועת עזה. החיילים עצרו אותו כשנהג במשאיתו וביקשו את רשיונות הרכב. הרגיז את החיילים שיא"ח מסר את הרשיונות כולם יחד ולא אחד-אחד, ועוד הרגיזה אותם הערתו, שבדיקת רשיונות נעשית בד"כ ע"י המשטרה ולא ע"י הצבא. כתוצאה מכך קיללו החיילים את יא"ח, סטרו לו והיכו אותו בכל חלקי גופו. אחד החיילים הנחית את נשקו על עינו של יא"ח. יא"ח התלונן מיד על האירוע בתחנת המשטרה בארז, ולמרות זאת החיילים לא אותרו. בחודש מאי, בעקבות תביעה שהגיש המוקד, ובמסגרת הסדר פשרה, הודיעה המדינה כי הוחלט לפצות את יא"ח בסכום של 20,000 ₪. (5945)

* אחד מהסדרי הפשרה הבולטים שהגענו אליו במהלך שנת 2000 הוא בעניינו של חאתם עבדאלראזק מעין יברוד. עבדאלראזק נעצר ע"י חיילי צה"ל בחודש מרץ 1996. עם מעצרו ובהיותו כבול, הוא הושכב על הכביש וחיילים בעטו בו בכל חלקי גופו עד לאבדן הכרה. האירוע נחקר ע"י הצבא, ופרקליט פיקוד מרכז סמך את ידיו על עיקר מעשי החיילים: "עם זאת" נמסר לנו ע"י הפרקליטות, "נמצאה חריגה מסוימת ובעטיה הורה הפרקליט על העמדתו לדין משמעתי של הקצין אשר פיקד על הכוח. החריגה האמורה הינה הוראתו לתשעה מחייליו להכות את המתלונן בשעה שזה היה עצור, אזוק, עיניו מכוסות והוא שוכב על הקרקע." בדין המשמעתי נקנס הקצין בסכום של 100 ₪. המוקד הגיש תביעה בשמו של עבדאלראזק. בחודש יוני 2000, למרות שלא הוכח שלעבדאלראזק נגרמה נכות קבועה עקב האירוע, הסכימה המדינה לפצותו (במסגרת הסדר פשרה) בסך של 50,000 ₪.

חופש התנועה

הפגיעה בחופש התנועה היא אחד הכלים המרכזיים של הכיבוש הישראלי. מניעת יציאה לחוץ לארץ היא אחת הסנקציות המרכזיות על מי שמעורב בפעילות פוליטית או צבאית נגד הכיבוש. מאז שנת 1991 מהווה הסגר על השטחים אחד מהאמצעים המרכזיים של ענישה קולקטיבית של האוכלוסייה. הסגר פוגע במיוחד בפרנסתם של פועלים פלסטינים, ויוצר נתק בין מזרח ירושלים לשאר חלקי הגדה, בין צפון הגדה לדרומה ובין שלושה אזורים אלו לבין רצועת עזה. הפגיעה בירושלים, שהיתה בעבר מרכז חברתי, כלכלי, תרבותי ודתי כאחד, היא קשה במיוחד. תושבי הרצועה, מצדם, חשים שהם כלואים בבית-סוהר גדול. לצד הסגר הכללי נוסף בשנת 1996 האמצעי של "סגר פנימי": אין יוצא ואין בא אל תוך הישובים הפלסטיניים. גרסה חדשה של אמצעי זה ננקטת כעת במסגרת דיכוי אינתיפאדת אל-אקצא: שטחי A – המרכזים העירוניים הגדולים בגדה – נתונים תחת מצור צבאי ("כתרי"), וכפרים רבים נצורים גם הם, כשחלק מדרכי הגישה אליהם חסום פיזית בבטונדות שהציב הצבא. ולבסוף, ישנו העוצר המלא, שרבות פלסטינים נתונים בו ימים ושבועות, על מנת לחזק את תחושת הביטחון של המתנחלים.

עוצר בחווארה

ב-5.10.2000, סמוך לאחר פרוץ אינתיפאדת אל-אקצא, הוטל עוצר על הכפר חווארה, הממוקם על כביש רמאללה-שכם. העוצר נמשך למעלה מחודש, 24 שעות ביממה. רק בסופי שבוע, בין השעה 18:30 בערבי שבת לבין השעה 16:00 לפני מוצאי השבת, כשאין תנועת מתנחלים בכביש, הוסר העוצר. העוצר פגע בכל מישורי החיים של תושבי הכפר: ארבעת בתי הספר וגן הילדים הושבתו; שלושת בתי המרקחת שבכפר הושבתו, וגישה למרפאה היתה אפשרית בשבתות בלבד; מסיק הזיתים, מקור פרנסתן של משפחות רבות, הושבת; החנויות נסגרו והאספקה שובשה. לצד כל אלו, היו תושבי הכפר חשופים לפגיעות מצד מתנחלים: שבירת חלונות לאורך הכביש הראשי, הצתה במסגד ועקירה וגדיעה של מאות עצי זית.

בתאריך 8.11.2000 פנה המוקד למפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית בדרישה להסיר את העוצר. "בהנחה שהעוצר על תושבי חווארה נועד להבטיח נסיעה בטוחה על הכביש דרך הכפר לתושבי ההתנחלויות באזור", נכתב בפנייה, "הרי האמצעי מפלה בין אדם לאדם – מבני חווארה נשלל לחלוטין חופש התנועה יומם ולילה לטובת חופש תנועתם של תושבי ההתנחלויות". המוקד הודיע באותו מכתב שאם לא יוסר העוצר נעתור לבג"צ. העתק מהמכתב נשלח לפרקליטות המדינה.

ב-10.11.2000, יומיים לאחר הפנייה, הסיר צה"ל את העוצר מעל חווארה, במסגרת שיקול ש"המפקד הצבאי חוזר ושוקל מעת לעת את הצורך הצבאי בהטלת העוצר אל מול הפגיעה באוכלוסייה".

עוצר בחברון

בסמוך לתחילת אינתיפאדת אל-אקצא, הטיל צה"ל עוצר על חלקי חברון שבשליטה ישראלית (אזור H2). כ-30,000 פלסטינים נדונו למאסר בבתייהם; הלימודים בבתי-הספר הושבתו; עסקים קטנים ובתי-מלאכה נסגרו, וסחורות התקלקלו על המדפים; פועלים לא יכלו לצאת לעבודתם, ופרנסתן של משפחות נגדעה. אמבולנסים, שהורשו לנסוע בעוצר, פינו מקרים רפואיים דחופים, אולם נשים הרות, תינוקות וחולים כרוניים לא יכלו להגיע לבדיקות. אזור התעשייה הושבת גם הוא, על המפעלים שבו, והזיתים שנמסקו בעונה הנוכחית לא נסחטו בבתי-הבד, הממוקמים שם. העוצר נמשך גם משך כל חודש הרמדאן, והשבית את כל המצוות והמנהגים של החודש הקדוש: אנשים לא יכלו לעלות לבתי-הקברות או להשתתף בתפילה בציבור במסגדים; סעודות החג המשפחתיות וביקורי הקרובים, המאפיינים את לילות הרמדאן, לא התקיימו. אנשים נותרו ספונים בבתייהם הצפופים בעיר העתיקה, מעבירים את זמנם בשינה ובצפייה בטלוויזיה, במתח הולך וגובר, ללא פרנסה ובלי לדעת מה ילד יום. הפוגות בעוצר התקיימו פעם עד פעמיים בשבוע בלבד, לשעות ספורות.

משחלף הזמן והתושבים עדיין נותרו תחת עוצר, וחייהם משותקים, פנה המוקד להגנת הפרט למפקד כוחות צה"ל בגדה ולפרקליטות המדינה, בדרישה להסיר את העוצר, לפחות בימי עיד אלפיטר (החג המסיים את תקופת הרמדאן). המוקד טען, בין היתר, שעם התמשכות העוצר, הוא חורג מכל סטנדרט של מידתיות, ושפגיעתו המצטברת עברה כבר את "נקודת השבירה". בתשובה נענינו כי העוצר שב ונשקל מדי פעם, ואין מתחייבים להסירו באופן מתמיד. ביום התשובה, הוסר העוצר, אולם הוא שב והתחדש יומיים לאחר מכן.

ב-25 בדצמבר עתר המוקד לבג"צ, וביקש דיון דחוף בעתירתו: שהעוצר יוסר לפחות לימי עיד אלפיטר, שלא יוטל עוצר בנסיבות של ירי מהאזור הפלסטיני בלבד, ושבעת שיש הפוגה בעוצר לא תימנע תנועת כלי רכב פלסטיניים באזור שבשליטת ישראל. המדינה הגישה לבג"צ תצהיר של מפקד חטיבת חברון, שתיאר תמונה ורודה של המציאות: לפי התצהיר מוטל העוצר לצורך הגנתה של האוכלוסייה, בעת שמתנהלים חילופי אש, וכי העוצר מוסר כל אימת שחלפו 12 שעות מאז חילופי האש; כמחצית תקופת העוצר הוצגה באותו תצהיר כימים בהם הוסר העוצר (לרוב, מדובר בהסרה לשעות ספורות); אין מגבלה על תנועת כלי-רכב בשעה שאין עוצר; וכמובן, שיעשה מאמץ רב להימנע מהטלת עוצר בימי החג. תצהירו של המח"ט לא תאם את המציאות כפי שראו אנשי המוקד בחברון בעיניהם, עת ביקרו במקום, וכפי שדיווחו תושבי חברון למוקד, אולם בית-המשפט דחה את העתירה על בסיס תצהיר זה. המוקד ממשיך לעקוב אחרי המצב בחברון, על-מנת שהעוצר יוגבל לפחות לתיאור שבתצהיר המח"ט. במהלך עיד אל-פיטר לא היה עוצר בחברון. הדבר נכון גם למועד כתיבת דו"ח זה.

יציאה לחו"ל

הסכמי אוסלו קובעים הוראות מדויקות מאוד בדבר מעברם של תושבי השטחים במעברי הגבול שבגשרי הירדן וברפיח. לכאורה, משמעות ההוראות היא נורמליזציה של הסדרי היציאה וביטול המצב הקודם, לפיו הוכרזו השטחים כולם כ"שטח צבאי סגור" שכל יציאה ממנו טעונה אישור של מפקד כוחות צה"ל. הוראות הסכמי אוסלו קובעות כללים ברורים מאוד לגבי רשימה סגורה של מקרים בהם מותרת מניעת יציאתו של תושב – היעדר מסמכי נסיעה, צו איסור יציאה מהארץ במסגרת הליך משפטי, או חשד לפעילות בלתי-חוקית המחייב את מעצרו וחקירתו של החשוד. למרות הוראות אלו, בפועל ממשיך צה"ל לראות בשטחים שטח צבאי סגור, ולנצל את שליטתו במעברי הגבול לשליטה באוכלוסייה. הטענה המשפטית, לפיה בעקבות יישום ההסכמים לתוך החקיקה באזור נתבטל המעמד של השטחים כ"שטח צבאי סגור" במה שנוגע ליציאה לחו"ל, הועלתה אמנם על ידי המוקד בבית המשפט העליון, אולם טענה זו טרם זכתה להכרעה.